

БОНДАР Катерина Анатоліївна,
курсант Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник:

МАКОГОНЧУК Наталія Віталіївна,
доцент кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРАВОВІ ТА СВІТОГЛЯДНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України стала визначальним фактором глибоких суспільних трансформацій, що охопили всі сфери життєдіяльності держави та громадян. Війна вийшла далеко за межі воєнного протистояння, перетворившись на комплексний виклик українській національній ідентичності, державності та системі цінностей. У цих умовах процеси самоусвідомлення українського суспільства набули нової якості, а національна ідентичність стала ключовим чинником опору, консолідації та збереження суверенітету.

Національна ідентичність традиційно розглядається як сукупність спільних уявлень про історію, культуру, мову, цінності та правові норми, що об'єднують громадян у межах певної політичної спільноти. Проте в умовах війни ця категорія перестає бути виключно теоретичною або символічною. Вона набуває практичного, екзистенційного виміру, стаючи основою колективної стійкості та готовності суспільства до тривалого спротиву. Саме через призму війни українці дедалі чіткіше усвідомлюють себе як окрему політичну націю з власним цивілізаційним вибором.

Історичний досвід України свідчить, що процес формування національної ідентичності неодноразово відбувався в умовах зовнішнього тиску та боротьби за незалежність [2, с. 77–79]. Однак сучасна війна має принципово інший характер, оскільки супроводжується не лише воєнними діями, а й масштабною інформаційною, правовою та культурною агресією. Заперечення права українського народу на самостійне існування, маніпуляції історією та спроби нав'язування чужої ідентичності стали складовими гібридної війни, що, своєю чергою, спричинило протилежний ефект, а саме посилення національної самосвідомості.

Одним із ключових чинників трансформації української ідентичності в умовах війни є колективний досвід травми та втрат. Масові жертви серед цивільного населення, руйнування міст і сіл, вимушене переміщення мільйонів громадян сформували спільний емоційний простір пам'яті, що

об'єднує суспільство. Водночас цей досвід сприяв переосмисленню понять «Батьківщина», «громадянський обов'язок», «відповідальність» і «солідарність», які набули не абстрактного, а глибоко особистісного змісту [2, с. 78–79].

Мовний та культурний вимір національної ідентичності в умовах війни зазнав суттєвих змін. Українська мова дедалі більше сприймається не лише як засіб комунікації, а як символ спротиву та маркер належності до української політичної нації. Посилюється інтерес до національної історії, культури, традицій, відбувається активний процес деколонізації публічного простору. Відмова від імперських наративів і переосмислення власної історії стають важливими елементами світоглядної трансформації суспільства [3, с. 387–389].

Важливу роль у формуванні сучасної української ідентичності відіграє правовий аспект. Війна актуалізувала значення права як інструменту захисту базових цінностей – життя, свободи, гідності та безпеки. Українське суспільство дедалі чіткіше усвідомлює, що правова держава є не формальною конструкцією, а необхідною умовою виживання нації. У цьому контексті особливого значення набуває дотримання норм міжнародного гуманітарного права, а також документування воєнних злочинів і злочинів проти людяності.

Правова ідентичність українців в умовах війни формується через усвідомлення себе суб'єктами права, а не об'єктами насильства. Громадяни дедалі активніше апелюють до міжнародних судових інстанцій, правозахисних механізмів і принципів верховенства права. Це сприяє формуванню громадянської культури, заснованої на правовій відповідальності, довірі до інституцій та розумінні значення законності навіть у надзвичайних умовах.

Світоглядні трансформації українського суспільства проявляються також у зміні ставлення до держави та її інститутів. Війна стала каталізатором зростання суспільної довіри до Збройних Сил України, правоохоронних органів і органів державної влади. Держава починає сприйматися не як віддалена бюрократична структура, а як спільний проєкт громадян, відповідальних за його захист і розвиток. Це сприяє зміцненню політичної нації та формуванню активної громадянської позиції.

Особливого значення в умовах війни набуває ціннісний вимір національної ідентичності. Поняття свободи, гідності, незалежності та справедливості стають базовими орієнтирами суспільного розвитку [4, с. 81–82]. Українці дедалі більше ідентифікують себе з європейськими цінностями демократії, прав людини та верховенства права, що посилює цивілізаційний розрив із авторитарними та імперськими моделями суспільного устрою.

Волонтерський рух і громадянська самоорганізація стали яскравими проявами трансформації світогляду українського суспільства. Масштабна участь громадян у допомозі армії, внутрішньо переміщеним особам і постраждалим регіонам свідчить про високий рівень соціальної відповідальності та солідарності. Ці явища не лише підсилюють

обороздатність держави, а й формують новий тип громадянина, активного, свідомого та здатного до колективних дій.

Війна також актуалізувала проблему національної пам'яті як складової ідентичності. Осмислення трагічних сторінок історії, зокрема Голодомору, репресій і визвольних змагань, набуває нового значення в контексті сучасних подій. Історична пам'ять стає не лише інструментом збереження минулого, а й важливим елементом формування стійкості до маніпуляцій та дезінформації.

У правовому та світоглядному вимірах війна прискорила процес європейської інтеграції України [1, с. 72–78]. Адаптація національного законодавства до стандартів Європейського Союзу, посилення уваги до прав людини та демократичних інститутів впливають на формування ідентичності як частини європейського простору. Українська національна ідентичність дедалі більше поєднує в собі національну самобутність і загальноєвропейські цінності.

Таким чином, війна стала потужним каталізатором трансформації української національної ідентичності, спричинивши глибокі правові та світоглядні зміни в суспільстві. Українська ідентичність у сучасних умовах формується на основі спільного досвіду боротьби, усвідомлення цінності свободи та права, а також прагнення до справедливого й демократичного майбутнього. Ці процеси визначають не лише характер суспільних змін у воєнний період, а й закладають підґрунтя для післявоєнного відновлення та розвитку української держави як повноцінного суб'єкта міжнародного співтовариства.

Список використаних джерел

1. Кириленко В.А. Законодавчі основи державної політики формування української національної ідентичності в умовах правового режиму воєнного стану. *Вісник НТУУ «КПІ»*. № 3. 2024. С. 71–79. URL: <https://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/313505/304466>
2. Поліщук Ю. Національна та громадянська ідентичності в Україні в умовах російсько-української війни: константи та зміни. *Політична культура та ідеологія*. 2024. С. 73–93. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/11/4_Polishchuk.pdf
3. Сапелкін Ю. Вплив війни на формування української національної ідентичності. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. № 40. 2024. С. 387–390. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/11/4_Polishchuk.pdf
4. Степико М. Т. Трансформації ідентичностей громадян України в умовах російської агресії. *Стратегічна панорама*. № 2. 2022. С. 76–84. URL: <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/download/146/146>

